

KESKKONNAAMET

KiXxx ala

Eluslooduse päästeplaan

konnaameti peadirek-
täskirjaga nr 1-

Sisukord

Sissejuhatus	4
Õiguslikud alused	7
Asutuste ülesanded ja protsessiskeemid	Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.
Ohust või päästesündmusest teavitamine	8
Päästesündmuse lahendamine	8
Teabe liikumine ametkondade vahel	11
Avalikkuse teavitamine	15
Olukorra hindamise alused	15
Vabatahtlikega töökorralduse alused	15
Vabatahtlike päästjate sotsiaalsed tagatised	Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.
Protsesside juhtimine	17
Rehabilitatsioon	17
Püük ja transport	18
Triiaž ja vastuvõtt (<i>intake</i>)	19
Stabiliseerimine	20
Pesemine, loputamine ja kuivatamine	21
Veekindluse taastamine	22
Vabastamine	23
Vabastamisjärgne seire	23
Tervis ja tööohutus	24
Andmete dokumenteerimine	24
Lahangud ja säilitamine	25
Imetajad	25
Proovide võtmine ja keskkonnakahjude käsitlemine	27
Reostunud linnu hukkamine (eutanaasia)	28
Jäätmekäitluse alused	30
Varade käsitlemine	31
Keskkonna reostuseelse seisundi taastamise juhtimine	32
Ressursikataloogide koostamine ja pidamine	Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.
Terminid	33
Kontaktid	36

Kokkuvõte.....	37
Lisad.....	38
Lisa 1. Reostuse esialgne visuaalse hindamise leht sündmuspaigal	38
Lisa 2. Reostunud linnu hukkamine (eutanaasia).....	40
Hukkamist teostava isiku pädevus.....	40
Hukkamisviisid ja -vahendid.....	40
Hukkamisviisi valik	40
Mehhaanilised meetodid	43
Keemilised meetodid	44
Eutanaasia läbiviija töökoha varustus.....	47
Lisa 3. Reostunud eluslooduse pääste käsiraamat (eraldi failina)	48

Sissejuhatus

Käesolev eluslooduse päästeplaan tugineb HELCOMi soovitusel nr 31E/6 (20.05.2010), mis käsitleb integreeritud eluslooduse pääste planeerimist Läänemeremaades. Käesoleva plaani koostamisel on lähtutud ulatusliku merepäästesündmuse ning nafta- ja keemiareostuse hädaolukorra lahendamise plaanist (edaspidi HOLP, kinnitatud Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkirjaga 12.03.2021 nr 1.1-1/22).

HOLPi kohaselt on ulatuslik reostus merel toimuva laevaõnnetuse tagajärjel merre sattuv nafta või naftasaadus või muu ohtlik aine, mis põhjustab ulatusliku mere- ja rannikureostuse ning suure keskkonnakahju.

Reostustõrje korral on rannikule jõudva reostuse tõrjumiseks vaja kaasata suurel hulgal PÄA ja KeA lepingulisi ressursse, mis võivad jääda pikaks ajaks hõivatuks. Reostustõrje korral on vaja kaasata nõuetele vastavad eraettevõtted korjatud reostuse ära andmiseks ja utiliseerimise korraldamiseks.

Mitteulatusliku rannikureostuse puhul, millel puuduvad ka muud hädaolukorra või päästesündmuse tunnused, korraldab reostuse likvideerimist kohalik omavalitsus või maaomanik.

Eluslooduse päästetegevused käivitatakse reeglina juhul, kui üle 50 loomaliigi isendi on reostunud. Kui tegemist on valdavalt I või II kaitsekategooria alla kuuluvate liikide isendiga, siis võib olla otstarbekas alustada eluslooduse päästetegevust ka alla 50 reostunud loomaliigi isendi puhul. Eluslooduse päästetegevuse käivitamine on Keskkonnaameti kaalutusotsus, kus võetakse arvesse tekkinud olukorda, reostuse liiki, samuti reostusprognoose ja muid tegureid.

Läänemere rannikule lisaks on otstarbekas laiendada ulatusliku rannikureostuse likvideerimise võtteid ja skeeme ka Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järve rannikule, kuna reostuse likvideerimine korraldatakse tehniliselt sarnaselt.

Sellised rannikureostused tekitavad ulatusliku kahju eelkõige keskkonnale – nii elusale kui elutule loodusele, samuti võib halveneda reostunud piirkonna majanduslik võimekus ja maine. Hädaolukorda iseloomustab tihe seotus ulatusliku merereostuse likvideerimise võimekusega, sest enamikel juhtudel kui reostust ei suudeta merel avastada, likvideerida või lokaliseerida läheb ulatuslik merereostus üle ulatuslikuks rannikureostuseks.

Arvukate lahtede, poolsaarte ja saarte tõttu on riigi rannajoone pikkuseks 3794 km, kusjuures rannajoon on tugevalt liigestatud. Saarte ja laidude arv Eesti rannikuvetes ulatub 1500ni. Eesti 15 maakonnast 7 (Harju-, Hiiu-, Ida-Viru-, Lääne-, Lääne-Viru-, Pärnu- ja Saaremaa) on Läänemere rannikumaakonnad ning neis maakondades kokku elab 69% kogu riigi rahvastikust.

Peipsi rannajoone pikkus Eestis on 175 km.¹ Peipsi järv on 4 rannikumaakonda (Ida-Viru-, Jõgeva-, Tartu- ja Põlvamaa).

Rannikud on suure loodusliku väärtusega alad. Rannikualadel asub kolm rahvusparki viiest², 4 rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala)³ ja 25 rahvusvahelise tähtsusega linnuala (IBA)⁴. Lääne-Eesti saared ja Väinameri on biosfääri programmiala⁵ (Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitseala). Lisaks veel hoiualad, looduskaitsealad ja maastikukaitsealad.

Peipsi järvel või rannas on 8 rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala)⁶ ja 4 rahvusvahelise tähtsusega linnuala⁷. Lisaks veel hoiualad, looduskaitsealad ja maastikukaitsealad.

Eestit läbivad suured üle-euroopalised lindude rändekoridorid, mis läbivad esmajoonel Lääne- ja Loode-Eestit, Lääne-Eesti saari (eriti Lääne-Saaremaad ja Sõrve poolsaart), Väinamerd ja Soome lahe lääneosa. Lindude rändekoridorid on viimasel ajal aga hakanud liikuma idasuunas, hõlmates seega ka Soome lahe idaosa. Merereostuse korral saab kannatada peale mereelustiku esmajoonel linnustik.

Naftaga reostunud eluslooduse hädaolukorra lahendamine on keeruline, aeganõudev, eeldab selleks vajalike ressursside olemasolu ning kindlat struktuuri. Põhimõtteliselt on õnnestunud hädaolukorra lahendamise korraldamine võimalik nelja elemendi olemasolul:

- vajadustele vastav tugistruktuur (nt hoone, ehitis, telgid);
- vajadustele vastav varustus;
- struktuur, mis tagab töö efektiivse organiseerimise;
- koolitatud personal.

Reostunud eluslooduse päästmisel ja keskkonna reostuseelse seisundi taastamisel on oluline järgida loomade heaolu põhimõtteid. Nende põhimõtete kohaselt peab rehabiliteeritud loom olema peale taastustegevust paremas seisukorras kui enne seda – rehabiliteerimisega ei tohi tekitada suuremat kahju, kui on tekitanud reostus. See omakorda tähendab, et:

- suure tõenäosusega peab loom elama taastamistegevuse üle;

¹ Eesti Entsüklopeedia. <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/peipsi3> (08.11.2013)

² Lahemaa, Matsalu ja Vilsandi.

³ Matsalu rahvuspark (3EE001), Puhtu-Laelatu-Nehatu (3EE008), Laidevahe looduskaitseala (3EE011) ning Hiiumaa laiud ja Käina laht (3EE005).

⁴ Kabli (EE058), Kahtla-Kübassaare (EE063), Karala-Pilguse (EE014), Kasti laht (EE020), Kolga laht (EE072), Koorunõmme (EE066), Kunda (EE076), Kura kurk (EE049), Kõrgessaare-mudaste rannik (EE001), Küdema laht (EE011), Lahemaa (EE073), Luitemaa (EE030), Lõu laht (EE016), Mullutu (EE065), Nõva-Osmussaare (EE045), Pakri (EE070), Pärnu laht (EE059), Riksu rannik (EE015), Siiksaare-Oessaare lahed (EE021), Sutula laht (EE048), Tagamõisa poolsaar (EE012), Vaindloo saar (EE077), Vanamõisa laht (EE002), Vilsandi saarestik (EE013), Väinameri (EE067).

⁵ Biosfääri programmiala on UNESCO programmiga MAB (Man and Biosphere) haaratud ala haridus-, seire- ja uurimistöö korraldamiseks ning loodusvarade kaitse ja säästliku kasutamise ühitamiseks (Säästva arengu seadus, § 13 lõige 1).

⁶ Smolnitsa (EE0070101), Järvevälja (EE0070122), Sahmeni (EE0070126), Lahepera (EE0080319), Emajõe-Suursoo (EE0080323), Lüübnitsa (EE0080231), Karisilla oja (EE0080231), Värska (EE0080215),

⁷ Loode-Peipsi (EE0080112), Lahepera järve linnuala (EE0080372), Emajõe suudmeala ja Piirisaare linnuala (EE0080373), Röpina poldri linnuala (EE0080372).

- rehabiliteeritud loom peab suure tõenäosusega elama pikka aega peale vabastamist;
- päästetud loom peab olema bioloogiliselt ja käitumuslikult normaalne ning olema võimeline elama samaväärset elu kui enne naftaga määrdumist.

Naftaga reostunud loomade pääste õnnestumist mõjutavad õnnetuse olukord, koht ja aeg, samuti varieeruvad loomade ellujäämisvõimalused liigiti. Peale selle mõjutavad ellujäämisvõimalusi määrdumise aste, selle kestus ning lisavigastused. Kõiki neid asjaolusid tuleb hädaolukorra lahendustegevuste käivitamisel arvestada.

Eluslooduse päästetöö ja vajadusel sellele järgnev eluslooduse taastamistegevus eeldab erinevate ametkondade ja organisatsioonide koostööd. Lähtudes kehtivatest õigusaktidest juhib hädaolukorra lahendamist merel Politsei- ja Piirivalveamet. Sama teeb rannikul ja rannikumeeres Päästeamet, kuid hädaolukorra lahendamisse on lisaks kaasatud ka Keskkonnaamet, Põllumajandus- ja Toiduamet ning vabatahtlikud. Vabatahtlike arvestust, koolitust ja tegevust korraldab [SA](#) Eestimaa Looduse Fond Keskkonnaministeeriumiga sõlmitud lepingu alusel.

Mitte kõik naftareostuse või reostunud loomade leidmise juhtumid ei käivita automaatselt käesolevas juhendis kirjeldatud naftaga määrdunud eluslooduse päästetegevusi. Nendeks on järgmised juhtumid:

- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel ei ole elusloodus saanud kahjustada;
- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel elusloodus on saanud kahjustada väikeses ulatuses (reeglina alla 50 isendi);
- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel elusloodus on saanud kahjustada [nii](#) väikeses ulatuses, mis võimaldab olukorda lahendada (olenemata hädaolukorra lahendamise käivitumisest või mitte) veterinaarteenuse abil;
- leitud on naftaga määrdunud linde või loomi, kuid reostusjuhtumist ei ole teavitatud ning leitud reostunud loomade hulk võimaldab olukorda lahendada veterinaarteenuse abil.

Õiguslikud alused

Reeglina toimub eluslooduse päästmine hädaolukorra lahendamise käigus, mis põhineb hädaolukorra seadusele⁸ ja päästeseadusele⁹. Hädaolukorra seadus sätestab kriisireguleerimise, sealhulgas hädaolukorraks valmistumise ja hädaolukorra lahendamise ning elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise õiguslikud alused.

Hädaolukordade lahendamine (ingl. k *emergency response*) on üks neljast kriisireguleerimise sambast, mis hõlmab endas hädaolukorra lahendamist puudutavaid tegevusi. Hädaolukordade lahendamise aluseks on valdkondlikud õigusaktid (mh päästeseadus, politsei- ja piirivalve seadus, loomatauditõrje seadus, kiirgusseadus jne ning nende alamaktid), kus sätestatud pädevused ja volitused peavad toimima ka hädaolukorras.

Hädaolukorra seaduse alusel kehtestab Vabariigi Valitsus oma korraldusega hädaolukorra lahendamise plaanid (HOLP). Hädaolukorra lahendamise plaan on dokument, milles kirjeldatakse üleriigilisel ning vajaduse korral regionaalsel ja kohaliku omavalitsuse tasandil:

1. hädaolukorra lahendamise korraldust;
2. hädaolukorra lahendamise juhtimisstruktuuri;
3. hädaolukorra lahendamisel osalevate asutuste või isikute ülesandeid;
4. hädaolukorra lahendamisel osalevate asutuste või isikute teabevahetuse korraldust;
5. avalikkuse hädaolukorrast teavitamise korraldust;
6. rahvusvahelise koostöö korraldust hädaolukorra lahendamisel;
7. muid olulisi hädaolukorra lahendamisega seotud küsimusi.¹⁰

Ulatusliku merepäästesündmuse ning nafta- ja keemiareostuse hädaolukorra lahendamise plaan sätestab ametkondade ülesanded valdkonnas, mis on kirjeldatud käesolevas eluslooduse päästeplaanis.

Hädaolukorra lahendamiseks moodustatakse staap või staabid, mille kokkukutsumise ning tegevuse aluseks on *päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö kord*¹¹.

Hädaolukorra lahendamise plaani on võimalik rakendada ka selliste sündmuste lahendamisel, millel ei ole otseselt vastava hädaolukorra tunnuseid, kuid on ilmselge oht sündmuse arenemiseks hädaolukorraks.

Päästeseaduse §§ 40-42 sätestavad päästesündmusele kaasatavate vabatahtlike sotsiaalsed tagatised ning §§ 44-48 päästetöödel osalevate vabatahtlike kulude hüvitamise.

⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/117052020003?leiaKehtiv>

⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011005?leiaKehtiv>

¹⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011206?leiaKehtiv>

¹¹ Vabariigi Valitsuse 06.01.2011. a määrus nr 5 <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011005?leiaKehtiv>

Ohust või päästesündmusest teavitamine

Mere- või rannikureostusest tuleb teavitada Häirekeskuse hallatavat riigifonit 1247, kes edastab teate Keskkonnaametile ja vajadusel (kui teade ei tulnud PPA-lt, ka MVK-le). Keskkonnaamet edastab teavituse omakorda Keskkonnaministeeriumi haldusala ametkondlikku kriisimekirja lülitatud ametnikele Häirekeskuse kaudu mobiiltelefonide tekstisõnumitega.

Päästesündmuse lahendamine

Päästesündmuse lahendamisel osalevad asutused ning isikud teevad päästesündmuse lahendamisel igakülgset omavahelist koostööd vastavalt oma pädevusele ja volitusele ning päästetöö juhi korraldusele.

Päästesündmuse lahendamise juhtimiseks ja asutuste ning isikute koostöö paremaks tagamiseks võib päästetöö juht moodustada staabi, mida nimetatakse madalamalt kõrgemale juhtimistasandile järgmiselt:

- 1) sündmuskoha staap;
- 2) Päästeameti päästkeskuse tegevuspiirkonna staap (regionaalne staap);
- 3) üleriigiline staap.

Päästesündmuse lahendamise juhtimiseks ning asutuste ja isikute koostöö paremaks tagamiseks enne sündmuskoha staabi moodustamist võib päästetöö juht moodustada juhtimisgrupi.

Päästetöö juhi korraldusel on kohustatud oma esindaja määrama nii juhtimisgruppi, sündmuskoha staapi, regionaalsesse staapi kui üleriigilisse staapi ka Keskkonnaamet. Esindaja valmisolek tööülesannete täitmiseks staabis või juhtimisrühmas tuleb tagada lühima võimaliku aja jooksul, kuid hiljemalt:

- 1) juhtimisgrupis – ühe tunni jooksul;
- 2) sündmuskoha staabis – ühe tunni jooksul;
- 3) regionaalses staabis – kahe tunni jooksul;
- 4) üleriigilises staabis – kolme tunni jooksul.

Naftareostuse likvideerimist merel ja piiriveekogul käsitleb detailsemalt Politsei- ja Piirivalveameti koostatud ametkondlik „Käsiraamat naftareostuse likvideerimiseks merel ja piirivee

kogul. Planeerimine-valmisolek-reageerimine“.

Asutuste ülesanded rannikureostuse korral

Keskkonnaamet

KeA Kriisivalve tööühma esindaja (vastavalt Kriisivalve töökorraldusele) viib läbi reostuse leviku modelleerimise, selgitamaks reostuse ohtu rannikule ning täpsustamaks reostuse allikat. Modelleerimise tulemused, sealhulgas ohuhinnangu rannikule, edastab KeA Kriisivalve PPA MVK-le ning KeA büroo(de)le, kelle rannikuala võib olla reostusest ohustatud. Kriisijuhtumi korral edastatakse teave sündmuse kohta Kriisivalve palvel HK kaudu sms-sõnumina KeM-i haldusala juhtivtöötajatele (Kriis1 list vastavalt KeA ja HK koostöökokkuleppele).

Viib läbi järelevalve- ja vajadusel õiguserikkumise menetlemise toimingud. Selleks:

Viib läbi reostuse ulatuse hindamise. KeA maakondliku büroo inspektorid läbivad reostatud ja reostuse leviku modellerimise kohaselt ohustatud rannaala, vajadusel kaasavad vaatluseks eritehnika (droonid). Inspektorid edastavad vaatluse tulemused päästetööde staapi.

Reostuse olemuse hindamiseks võtavad inspektorid proovid ja saadavad analüüsimiseks.

Keskkonnakahju hindamiseks (kaitstavale alale põhjustatud kahju, loomaliikidele põhjustatud kahju) viivad inspektorid läbi kahjustatud alale (kui on tegemist kaitstava alaga) ja/või kahjustatud loomadele põhjustatud kahju hindamiseks menetlustoimingud. Selleks, sõltuvalt juhtumist, viiakse läbi paiklik vaatlus ning dokumenteeritakse vaatlustulemused. Vajadusel kaastakse eksperte.

Korraldab eluslooduse päästmist. KeA kontaktisik (keskkonnakaitse järelevalve arendusosakonna nõunik või Kriisivalve kontaktisik) tagab kontakti ELF eluslooduse pääste kontaktisikuga ning vabatahtlike loomapäästjate kaasamise loomapäästele, võttes ELF-ga ühendust otse või 1247 kaudu. Tagab (koos PÄA-g) vabatahtlike transpordi kogunemiskohast (Tallinn, Tartu või muu kokkulepitud koht) sündmuskohale riiklike vahenditega.

Nimetab (KeA maakondliku büroo juhataja) esindaja HO või päästesündmuse staapi. Vajadusel moodustab eluslooduse pääste tööühma (KeA töötajatest, kaasates vajadusel asutuseväliseid eksperte), toetamaks staabi tööd.

Nõustab oma pädevuse piires sündmuskohal päästeasutust hädaolukorra lahendamise küsimustes. Kooskõlastab staabis loomapääste vajadused reostustõrje vajadustega.

Esitab KeA juhtkonna kaudu taotluse välisabi kaasamiseks Keskkonnaministeeriumile.

Korraldab hädaolukorra lahendamise järgselt keskkonna eelneva seisundi taastamist, sealhulgas reostuse lõpliku likvideerimist ja järelkorjet rannikul.

Päästeamet

Juhib päästesündmuse lahendamist. Rannikureostuse korral moodustab sündmuskoha staabi, kuhu kaasab seotud asutused, teiste hulgas KeA. KeA tegevused, sealhulgas KeA juhitud ELF-vabatahtlike loomapäästetoimingud peavad olema kooskõlastatud päästetööde juhiga.

Vastavalt KeA ja PÄA kokkuleppele PÄA tagab päästesündmuse korral loomapäästevarustuse transpordi KeA hoiuruumist KeA taotletud mahus päästesündmuse asukohta, toe selle ülespanekuks asukohta, ning pärast loomapäästevarustuse kasutamise lõppemist transpordi tagasi KeA poolt määratud asukohta, milleks on kasutusjärgne hoolduskoht või KeA hoiuruum.

Vabatahtlike olmetingimused (toitlustamine ja ööbimisvõimalused) tagab Päästeameti juhitava rannikureostuse päästesündmuse korral Päästeamet. Vabatahtlike olmekulud päästesündmusele eelneval ja järgneval ajal katab esmalt KeA. KeA teavitab vastavate kulude hüvitamise vajadusest KeM-i. Kulud kaetakse kas KeM-i või Vabariigi Valitsuse reservist, sõltuvalt kulude ulatusest.

Politsei- ja Piirivalveamet

Tagab lennu- ja laevavaatlusega reostuse leviku jälgimise. Annab vaatluse tulemustest operatiivselt teada 1247-le. Kooskõlastab vaatluste läbiviimise rannikualal PÄA ja KeA-ga.

ELF

Haldab andmebaasi vabatahtlikest naftareostuse likvideerimise grupijuhtidest ja teistest vabatahtlikest ning tagab vajadusel nende kaasamise naftareostusjuhtumite korral kuni rehabilitatsiooni protsessi lõppemiseni.

Tagab ELFi poolse esindaja kontaktide kättesaadavuse naftareostusjuhtumitele vabatahtlike kaasamiseks.

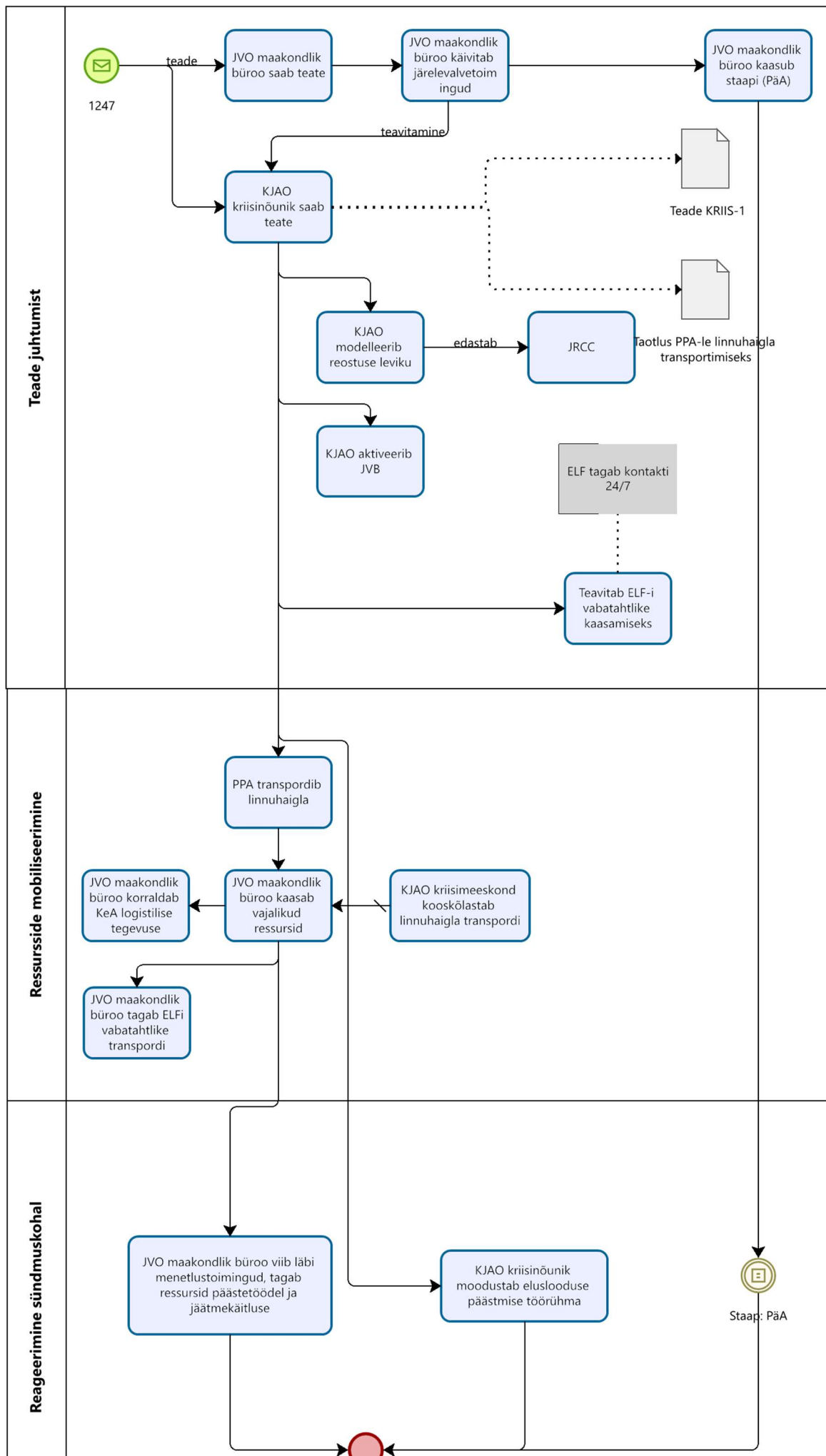
Naftareostusjuhtumi tõttu kannatada saanud eluslooduse päästetöödel suunab ja koordineerib vabatahtlike tööd reostuspiirkonnas ja linnuhaiglas.

Asutuste ülesanded rannikureostuse korral:

Eluslooduse pääste etapp / ametkondade tegevused	Keskonnaamet		ELF	Päästeamet
	KeA maakondlik büroo	Keskonnakaitse järelevalve arendusosakond (KJAO), jahinduse ja vee-elustiku büroo (JVB)		
Teade reostusest, millega on kaasnenud eluslooduse kahjustumine või selle suur tõenäosus	<ul style="list-style-type: none"> Saab teate reostusest 1247 kaudu büroo valvetelefonile. Käivitab järelevalvetoimingud - paiklik vaatlus reostuse ulatuse ja keskkonnakahju hindamiseks, järelevalvetoimingud reostuse tekitaja suhtes (vajadusel inspekteerimine laeval). Tegevus vältab vastavlt vajadusele. 	<ul style="list-style-type: none"> KJAO kriisinõunik tagab KeM haldusala juhtvisikute teavitamise Kriis1 listi kaudu. KJAO kriisinõunik viib läbi reostuse leviku modelleerimise ja edastab tulemused JRCC kaudu seotud asutustele. KJAO kriisinõunik teavitab ELF-i vabatahtlike kaasamise vajadusest loomapäästeks. KJAO kriisinõunik edastab PÄA-le taotluse loomapääste varustuse transportimiseks KeA laost sündmuskohale vajalikus mahus ning tagab selle kättesaadavuse KeA laost koostöös haldusosakonnaga. KJAO kriisinõunik teavitab JVB loomapääste spetsialiste vajadusest osaleda loomapääste sündmuse lahendamisel. 	<ul style="list-style-type: none"> Tagab vabatahtlike kaasamise eluslooduse päästesse 16 tunni jooksul alates teate saamisest. 	<ul style="list-style-type: none"> Saab teate kaasamisvajadusest 1247 kaudu. Esimesel võimalusel loob HO või päästesündmuse staabi, kuhu kaasab KeA esindaja.
Ressursside mobiliseerimine reostustõrjeks ja eluslooduse päästeks	<ul style="list-style-type: none"> Kaasab tehnika ja võimaliku inimressursi päästetööde toetuseks, sh linnuhaigla püstitamiseks. Nimetab esindaja HO (päästesündmuse) staapi (kui see on loodud), kes kooskõlastab kõik tegevused KeA ja PÄA vahel ning vahendab KeA juhtkonna otsused teistele HO või/ja päästesündmuse lahendamise seotud asutustele Korraldab KeA-poolse logistilise abi olukorra lahendamisel: lindude transport rannikult, vahendite transport, vajalike vahenditega varustamine koos PÄA-ga. Tagab ELF vabatahtlike transpordi nende kogunemiskohast sündmuskohale. 	<ul style="list-style-type: none"> KJAO kriisinõunik kooskõlastab päästesündmuse juhiga (ja KeA esindajaga staabis, kui see on moodustatud) linnuhaigla varustuse transpordi sündmuskohta vastavalt päästetööde vajadustele. 	<ul style="list-style-type: none"> Tagab kontakti (nii 1247-le kui KJAO kriisinõunikule) vabatahtlike mobiliseerimise teate vastuvõtmiseks. Kooskõlastab KeA KJAO kriisinõunikuga korraldab vabatahtlike kogunemise kokkulepitud kogunemiskohta. 	<ul style="list-style-type: none"> Tagab päästesündmuse korral loomapäästevarustuse transpordi KeA hoiuruumist KeA taotletud mahus päästesündmuse asukohta, toet selle ülespanekuks asukohas. Mahud, transpordi ajad ja logistilised üksikasjad päästesündmuse ajal kooskõlastatakse poolte kontaktisikute vahel (KeA poolt - KJAO kriisinõunik).

<p>Reostustõrje ja eluslooduse pääste korraldamine sündmuskohal</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Viib läbi menetlustoiminguid, kooskõlastades tegevused KeA esindajaga staabis (menetlus- ja päästetööde toimingu teostamine). • KeA esindaja staabis tagab, lähtudes eluslooduse pääste tööühma juhi ettepanekutest, eluslooduse pääste tegevuste kooskõla PÄA tegevustega. • Tagab juhtkonna korraldusel tehnilise ja inimressursi kaasamise päästetöödele vastavalt vajadusele (vajadusel ametiabi korras), sh linnuhaigla püstitamisel. • Tagab jäätmekäitluse korralduse KeA vastutusalas. 	<ul style="list-style-type: none"> • KJAO kriisinõunik moodustab ja juhhib eluslooduse päästmise tööühma (EPT), kuhu kaasab KeA JVB eluslooduse pääste pädevusega spetsialistid, esindaja ELF-ist ning vastavalt olukorrale esindajad teistest päästesündmuse lahendamise seotud asutustest. • EPT teeb päästesündmuse juhile (KeA esindaja kaudu staabis, kui see on nimetatud, siis otse) ettepaneku linnuhaigla püstitamiseks selleks sobivasse kohta 2 tööpäeva jooksul. • EPT teeb KeA esindaja kaudu staabis päästetööde juhile ettepaneku eluslooduse pääste tööde korraldamiseks moodustada rannikusektorid ning vastavad kahjustatud (päästmist vajavate) lindude kogumiskohad. Päästmist vajavate lindude korjamine ja kogumine kogumiskohadesse toimub EPP kohaselt. • EPT annab ELF-i esindaja kaudu tööühmas juhised vabatahtlikele tegutsemiseks eluslooduse päästel vastavalt päästesündmuse juhi korraldustele. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kooskõlastatult EPT-ga viiakse läbi eluslooduse pääste EPP juhiste kohaselt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tagab toe linnuhaigla ülespanekuks.
---	---	---	--	---

Eluslooduse pääste tegevusskeem rannikureostuse korral

Teabe liikumine ametkondade vahel

Ametkondadevaheline teabe (sealhulgas inimeste kutsumine staapidesse) jagamine Keskkonnaametiga toimub Häirekeskuse hallatava riigiinfo telefoni 1247 vahendusel.

Keskkonnaamet on liitunud ka operatiivraadioside võrguga ESTER.

Avalikkuse teavitamine

Avalikkuse teavitamist hädaolukorrast, võimalikust vahetust ohust ning hädaolukorra lahendamise korraldab PPA. Avalikkusele väljastatav teave kooskõlastatakse KeA ja PÄA-ga, kui see hõlmab ka tegevusi rannikul.

Hädaolukorra järgsest keskkonna reostuseelse seisundi taastamisest korraldab avalikkuse teavitamist Keskkonnaamet.

Keskkonnaamet lähtub kriisikommunikatsiooni korraldamisel Keskkonnaameti kriisikommunikatsiooni käsiraamatust.

Olukorra hindamise alused

Eluslooduse (eelkõige linnud) esmase kahjustuse ulatuse, hulga ja koosseisu hindamise eesmärk on anda teavet (sh soovitusi) linnuhaigla püstitamise vajaduse hindamiseks ja edasiste tegevuste kavandamiseks staabis, täites selleks vastava hindamislehe (vt Lisa 1.).

Hindamise käigus tehakse hinnatavast alast ja hinnatavatest objektidest fotod.

Olukorra hindamine dokumenteeritakse viisil, mis võimaldab hindamise käigus tekkinud dokumente (sh fotosid) kasutada keskkonnavastutuse seadusest lähtuvate menetlustoimingute tegemisel ning vajadusel keskkonnakahjude väljaarvutamisel.

Vabatahtlikega töökorralduse alused

Vabatahtlike töökorralduse alused, rehabilitatsioon*i* ning eluslooduse pääste protseduurid on täpsemalt kirjeldatud Reostunud eluslooduse pääste käsiraamatus (lisa nr 3).

ELFi vabatahtlikud kaasatakse päästesündmusele Häirekeskuse kaudu ELFI edastatud telefonil. ELF aktiveerib oma vabatahtlikud 24h jooksul alates teate saamisest, vajadusel kaasab teisi organisatsioone. Vabatahtlikele korraldab transpordi kogunemiskohta ELF.

ELFi vabatahtlike viimise sündmuskohale tagab KeA, kaasates vajadusel ametiabi korras PÄA-d.

Sündmuskohal vabatahtlikud registreeritakse ning neile väljastatakse vajaminev varustus, tehakse ohutusinstruktaaž ning selgitatakse töö olemust päästetöö juhi korraldusel tema määratud isiku poolt poolt. Seejärel suunatakse nad tööloiku, kus üks vahetus ei tohi kesta järjest üle 4 tunni. Vabatahtlike tööloigud eluslooduse pääste operatsioonil on järgmised:

- reostunud lindude püüdmine ja transport;
- osalemine linnuhaigla püstitamisel;
- lindude vastuvõtt haiglasse;
- stabiliseerimine;
- erinevad tööprotsessid linnuhaiglas;
- pesemine ja kuivatamine, järelhooldus ning vabastamine.

Vabatahtliku lahkumisel sündmuskohalt registreeritakse ta sündmuskohalt välja.

Kulude dokumenteerimine ja kahjunõude esitamine

Kõik juriidilised isikud ja asutused, kes kannavad kulusid seoses reostusest põhjustatud eluslooduse päästega, dokumenteerivad tekkinud kulud võimaliku kahjunõude esitamiseks kahju tekitajale. Selleks talletatakse kuludokumendid ning dokumenteeritakse (kirjeldades sealjuures kulu tekke põhjuse) tekkinud kulud vastavalt juriidilise isiku või asutuse sisemisele korrale.

Transpordikulud – kõik transpordikulud, mis on seotud konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamisega (sh vabatahtlike transport sündmuskohale, sündmuskohal ja sealt ära);

Olmekulud – kulud eluslooduse päästmisel osalevate isikute toitlustamiseks ja majutamiseks;

Kulud vahenditele, mis on vajalikud konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamiseks;

Muud kulud – kõik kulud, mis on tekkinud seoses konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamisega, mida ei oleks tekkinud juriidilise isiku või asutuse tegevuse käigus, kui juhtumit poleks aset leidnud.

Kahjunõue kahju tekitajale esitatakse juriidiliste isikute ja asutuse poolt vastava kokkuleppe kohaselt kas eraldi või ühiselt juhtumi lahendamise käigus.

Protsesside juhtimine

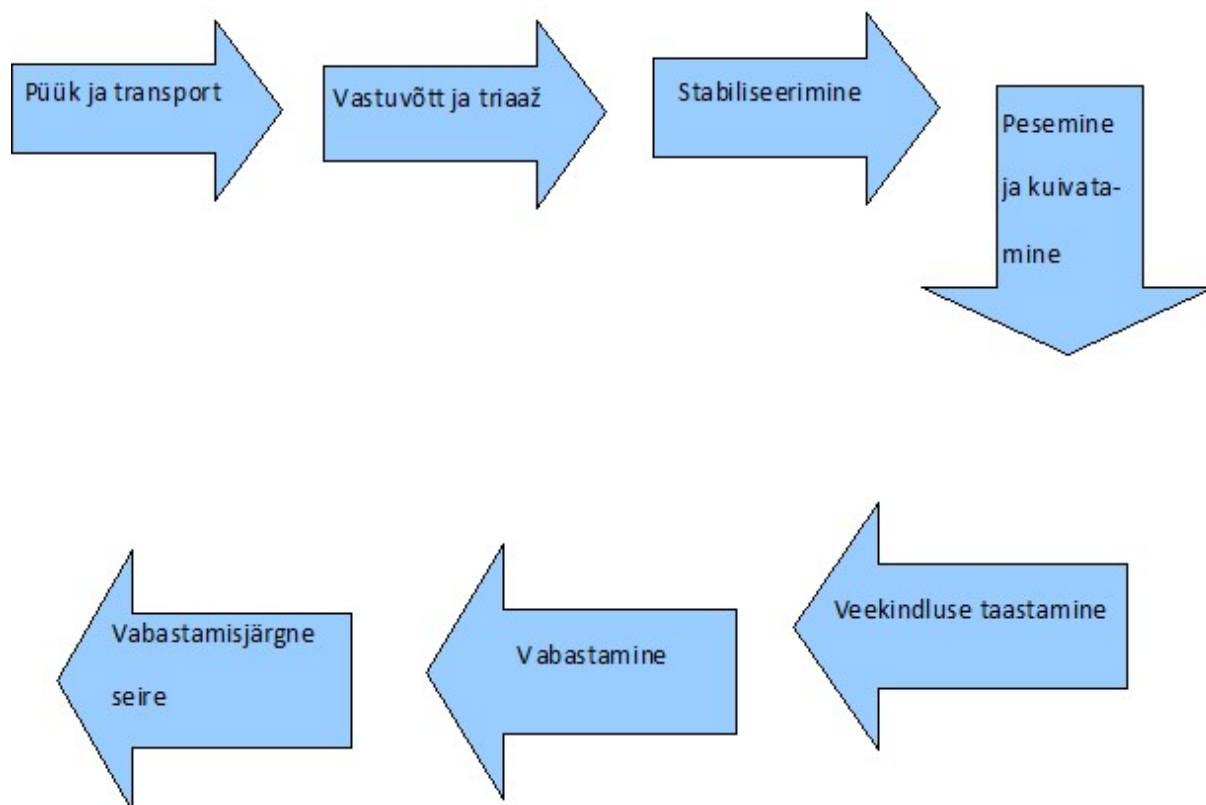
Rehabilitatsioon

Loomahoolduses on tähtis järgida kehtestatud eeskirju. Ruumidesse lubatakse vaid neid inimesi, kellel on luba seal viibimiseks. Võõrastel tuleb alati liikuda personali esindaja saatel. Hooldusruumides peab alati kasutama vastavat kaitsevarustust. Et ära hoida lindudele täiendava stressi tekitamist, tuleb vältida liigset müra ja sagimist ning pildistades ei tohi kasutada välklampi. Ohutuse tagamiseks ei tohi vabatahtlikud töötada üksi. Võimalik infovahetus toimub tsentraliseeritult selle eest vastutava isiku kaudu ja pressikonverentse korraldatakse vaid vajaduse korral ning ilma lindude hooldust ohtu seadmata.

Rehabilitatsiooni eesmärk on täielikult paranenud looma, kes on võimeline looduses ellu jääma ning paljunema, vastutustundlik vabastamine. Selle eesmärgi saavutamiseks on vajalik nii käesoleva seisundi ravimine kui ka teiste probleemide¹² tekkimise ennetamine.

Täpsed, pidevalt täienevad ning maailmas üldkasutatavad ingliskeelsed instruktsioonid ja juhised, mida kasutada kogu rehabilitatsiooniprotsessi iga etapi kohta, asuvad aadressil www.oiledwildlife.eu sektsioonis „Oiled wildlife care and rehabilitation“. Alljärgnevalt (vt Joonis 1 Rehabilitatsiooniprotsessi skeem) on piltlikult toodud kogu rehabilitatsiooniprotsessi skeem.

¹² Teised probleemid on nt valest majutamisest tekkida võivad vigastused, viirushaigused või halvast käsitlemisest tekkida võivad vigastused.

Joonis 1 Rehabilitatsiooniprotsessi skeem

Püük ja transport

Otsingu- ja päästerühma ülesanne on koguda rannalt kokku nii elusad kui ka surnud linnud. Püüdmist juhivad välijuhendaja, kes tegutseb ametiisikute alluvuses ja nende kontaktisikuna. Välijuht või tema määratud isik vastutab loomade ülesmärkimise eest. Iga isendi puhul pannakse kirja tema liik, leiukoht ja -aeg. Püügimeeskonnad peavad olema varustatud kõigi vajalike isikukaitsevahendite ning püügivahenditega.

Naftaga määrdunud lindude kinnipüüdmine ning transportimine nõuab oskusi. Merelinnud, kes ei suuda enam sukelduda ning külmetavad, tulevad enamasti kaldale. Vees või rannal olevatele lindudele lähenetakse avamere poolt ja aetakse nad randa, et vältida nende tagasi merele põgenemine. Väga halvas seisus lindudele tuleb manustada enne transportimist vedelikku.

Kinnipüütud linnud paigutatakse pappkastidesse, kuhu on eelnevalt tehtud õhuavad. Soovitav on koguda ühte kasti üht liiki linde ning paigutada nad selliselt, et neil oleks piisavalt ruumi.

Kastile kirjutatakse peale, mitu ning mis liiki isendit on kastis, kust ning millal nad on püütud ning kelle poolt.

Transportimiseks võib kasutada näiteks kaubikut, paigutades kastid selliselt, et õhk saab nende vahel liikuda. Oluline on temperatuuri hoidmine vältimaks külmetamist või ülekuumenemist, samuti on oluline ventilatsioon. Transport peab toimuma võimalikult kiiresti peale püüdmist ning kestma võimalikult lühikest aega. Taastuskeskust informeeritakse saabuvate isendite hulgast ning liigist.

Merelindude allapanuks ei tohi mingil juhul kasutada heina ega põhku, kuna kõrrelistes elavad seened võivad nendega mitte kokkupuutunud merelindudel tekitada tõsiseid seenhaigusi, näiteks aspergilloosi, mida ei ole võimalik ravida. Samuti ei tohi reostunud loomadele peale raputada absorbente.

Triiaž ja vastuvõtt (*intake*)

Triiaž on protsess, mille käigus taastuskeskusse toodud loomad klassifitseeritakse vastavalt nende olukorrale ja liigilisele kuuluvusele, et kindlustada olemaolevate ressursside maksimaalne ärakasutamine nende isendite heaks, kellel on kõige suurem tõenäosus ellu jääda või nende liikide heaks, mis on ohustatud või haruldased. Kehtestatud kriteeriumitele vastavad loomad võetakse taastuskeskusse ravile ning ülejäänute osas kasutatakse eutanaasiat. Enamasti jaotatakse loomad kolme gruppi:

- suhteliselt terved loomad, keda võib kohe pesta;
- loomad, kes peale lühiajalist ravi võivad kuuluda esimesse gruppi (selle grupi sees võib moodustada ka kaks alagruppi: loomad, kes vajavad suhteliselt vähe ravi ja stabiliseerimist ning loomad, kes vajavad ravi ja stabiliseerimist);
- väga halvas seisus loomad või loomad, kes lisaks määrdumisele kannatavad ka muude vigastuste (luumurrud vms) või haiguste all. Nende loomade suhtes kasutatakse eutanaasiat.

Triiažiks vajalikud meditsiinilised kriteeriumid on vaja liigispetsiifiliselt kehtestada kohe hädaolukorra lahendamise alguses. Juhul, kui reostuse mõõtmised suurenevad selliselt, et olemasolevatest ressurssidest jääb puudu, kehtestatakse rangemad triiažinõuded. Triiaži läbiviimist juhendab veterinaar või tema poolt määratud isik.

Eutanaasia on tundlik teema ning võib kogenematutes vabatahtlikes põhjustada liigseid emotsioone, mille vältimiseks on vajalik vabatahtlike hoolikas instrueerimine ning eutanaasia diskreetne läbiviimine nt eraldiseisvas ruumis või eraldatud alal.

Eutanaasia seaduslik alus on sätestatud loomakaitseseaduse §-s 16 järgnevalt: õnnetusjuhtumi või hädaolukorra tõttu abitusse olukorda sattunud looma võib hukata, kui ellujäämine tekitaks talle kestvaid kannatusi või kui tema liigiomane eluviis või loodusesse tagasiviimine osutuvad võimatuks.¹³

Kõik ravile võetud loomad kantakse sisse vastuvõtu logisse, neile pannakse ajutine rõngas ning nende kohta täidetakse täpne haiguskaart, kuhu märgitakse:

- püüdmise koht ja aeg;
- liik, vanus, sugu;
- esmase läbivaatuse tulemused (kaal, kehatemperatuur, vereproov, vigastused jms);
- suleproov;
- foto;
- ajutise rõnga number.

Hiljem märgitakse kaardile kõik loomaga läbiviidud protseduurid ning analüüside tulemused. Kaardi alusel jälgitakse looma seisundit ning langetatakse otsus ravi jätkamise, pesemise või vabastamise kohta. Andmeid kasutatakse hiljem uurimismaterjalina, et hinnata hädaolukorra lahendamise edukust.

Stabiliseerimine

¹³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/118122012018?leiaKehtiv>

Stabiliseerimise eesmärk on taastada loomade piisav elujõulisus, et nad oleksid võimelised üle elama pesemise ja kuivatamisega kaasnevat äärmist stressi. Stabiliseerimine hõlmab loomade söötmist, jootmist ja ravi ning selleks on vajalikud kindlad hoidmistingimused. Kaalu, kehatemperatuuri ja verenäitajate põhjal otsustatakse sobiv söögisedel, mille alusel jaotatakse linnud pesadesse, võimaluse korral arvestatakse pesadesse paigutamisel ka liiki ning püüdmise aega ja kohta.

Veelindude pesaks sobivad kõige paremini võrkpõhjadega ja jalgadega kastid ning seda mitmel põhjusel: võrkpõhi jaotab surve linnu kehale ühtlaselt ega tekita lisavigastusi rinnakukiilule ning linnud ei määri oma sulgi täiendavalt väljaheitega, samuti aitab see hoida puhtust, kuna jalgadel asuvate kastide alla saab laotada kergesti vahetatavaid ajalehti, samuti on nende alt lihtsam põrandat pesta. Võrkpõhjad peavad olema vahetatavad ning neid peab igapäevaselt pesema. Luiketele jt liikidele, kes on harjunud seisma, on majutamiseks sobivamad tugeva põhjaga latrid.

Stabiliseerimise käigus joodetakse linde füsioloogilise lahusega ning toidetakse söögiseguga korrapäraselt sondiga. Linde, kes on võimelised ise sööma, sondiga ei toideta, neile pakutakse söögiks veelinnugraanuleid või värsket kala koos piisava koguse veega.

Stabiliseerimise jooksul on oluline linde võimalikult vähe häirida. Seetõttu võetakse neid peast välja vaid otsesel vajadusel ning ühe häirimise jooksul tehakse ära kõik vajalikud protseduurid söötmisest-jootmisest kuni kaalumise, kraadimise ning vereproovi võtmiseni. Lindu käsitledes varjatakse ta pea rätikuga: nii ei näe ta enda ümber toimuvat ning stressitase püsib madalam. Samuti tuleb lindude juures rääkida vaikse häälega ega tohi teha äkilisi liigutusi.

Pesemine, loputamine ja kuivatamine

Lind on pesemiseks valmis siis, kui tema kehakaal paari eelneva päeva jooksul oluliselt ei muutu ning on ligilähedane liigi normaalkaalule, ka kehatemperatuur peab olema normaalne (u 39° C) ning verenäitajad head: punaseid vereliblesid vähemalt 30% ning valku vähemalt 2 g/dl.

Väikese veelinnu pesemiseks valmistatakse ette 3-4 pesukaussi umbes 40-kraadise veega, milles on nafta paremaks eemaldamiseks lahustatud veidi nõudepesuvahendit. Pesemiseks on vaja kaht inimest: hoidjat ja pesijat. Lind asetatakse esimesse kaussi ning kergelt sõrmedega hõõrudes eemaldatakse nafta sulgede küljest. Seejärel tõstetakse lind järgmisesse kaussi ning korraldatakse protseduuri seni, kuni pesukaussis olev vesi jääb naftast puhtaks. Pea ning silmaümbruse pesemiseks kasutatakse nt hambaharja.

Loputamine on süstemaatiline ja aeganõudev tegevus, mille käigus uhutakse voolava veega, mille surve peaks olema u 4 bari, kõik suled rida-realt nõudepesuvahendist puhtaks. Kui loputamise käigus märgatakse naftaseid sulgi, siis need pestakse uuesti. Loputatakse seni, kuni vesi ei imbu enam sulgede sisse, vaid voolab tilkadena sulgedelt maha ning linna suled näivad kuivad. Peale loputamist viiakse lind mõneks ajaks puhuri alla kuivama.

Puhaste lindude käsitlemisel tuleb vältida nende uuesti määrimist, seega ei tohi puhaste lindude hoidmisruumi siseneda kaitseriietuse ja kinnastega, millega on enne oldud pesemata lindude juures, kõik käsitusvahendid peavad olema puhtad. Ka toiduks antavat kala tuleb eelnevalt pesta, et vältida lindude määrdumist kalarasvaga, mis seaks linna elu uuesti ohtu.

Veekindluse taastamine

Peale pesemist ning kuivatamist viiakse linnud basseini taastuma, et nad saaksid võimalikult loomulikus keskkonnas jätkata oma sulgede kordaseadmist. Basseinivesi peab olema kvaliteetne ja puhas ning basseinis peab olema tekitatud ülevool, kasu võib olla ka basseini servale kinnitatud sprinklerist või dušist, mille all linnud meelsasti oma sulgi kohendavad. Basseini seinu ja põhja tuleb regulaarselt puhastada.

Esialgu jälgitakse linde basseinis pidevalt: kui lind tunneb ennast vees ebamugavalt, hakkab ta rabelema ja end veest välja upitama, samuti võib ta vajuda liiga sügavalt vette. Sellisel juhul tuleb lind basseinist välja võtta ning uuesti puhuri alla viia ning korrata seda seni, kuni lind hakkab ennast vees hästi tundma ning sukelduma. Üldjuhul taastub sulestiku veekindlus kahe ööpäevaga. Veest ennast hästi tundvaid linde enam basseinist välja ei võeta ning toidetakse

neid basseinis pestud kala või veelinnugraanulitega. Enne vabastamist tuleb linde basseinis jälgida vähemalt 24 tundi.

Vabastamine

Vabastamist kaalutakse lindude puhul, kelle sulestiku veekindlus on täielikult taastunud, kes suudavad sukelduda ning on järjest basseinis olnud vähemalt 12 tundi. Selliste lindude sulestik kontrollitakse üle, lind kaalutakse, mõõdetakse kehatemperatuur ja võetakse vereproov. Vabastada võib linnu, kelle kehakaal on ligilähedane liigi normaalkaalule, vere punaliblede hulk 40 – 53% ning vere proteiinisisaldus 3 - 6g/dl.

Enne vabastamist asendatakse ajutine rõngas alalise metallrõngaga ning võimalusel märgistatakse lind nõnda, et edaspidisel seirel oleks teda lihtsam märgata. Selleks kasutatakse suurematel lindudel värvilisi rõngaid ning väiksematel lindudel sulestiku markeerimist veekindlust säästvate markeritega.

Linde ei vabastata ükshaaval, vaid hulgiti ning kohtadesse, mis on sarnased nende püüdmisskohaga või kus on sama liigi isendeid juba ees. Eriti hea oleks, kui korraga püütud linnud saaks ka vabastada korraga. Vabastamiskohta viiakse linnud taas õhuavadega pappkarpides ning vee ääres karbid lihtsalt avatakse ja lastakse lindudel ise väljuda – neid ei võeta enam kätte.

Vabastamisjärgne seire

Rehabiliteeritud loomade vabastamisele peaks järgnema vabastamisjärgne seire. Seda on võimalik läbi viia mitmeti:

- ainult rõngastamise abil, taasleiud juhuslikud (alla 1%) ega anna palju infot. Samuti ei saa selle meetodi abil infot käitumuslike probleemide kohta;
- värviliste rõngaste või sulestiku markeerimise abil: seire käigus lihtsam märgata, kuid taasleiud siiski juhuslikud ega anna piisavalt informatsiooni. Saab kasutada efektiivselt liikide suhtes, kes ei migreeru ning pesitsevad kalda läheduses;

- märgistamine pidevat signaali andvate seadeldistega (raadiotelemeetria). Loomale kinnitatakse saatja, mille signaali on võimalik pidevalt jälgida. Võimalik läbi viia täismahuline vabastamisjärgne uuring.

Vabastamisjärgne jälgimine aitab saada andmeid selle kohta, kas operatsioon on olnud edukas ning kas rehabilitatsiooniprotsessi läbi teinud loomad on võimelised paljunema ning kas nende järeltulijad on terved.

Vabastamisjärgse seire korraldamiseks tehakse koostööd linnuühingutega.

Tervis ja tööohutus

Kõik taastuskeskusesse tööle tulnud vabatahtlikud instrueeritakse, kantakse päevaraamatusse nende saabumine ja lahkumine ning neile antakse tööks vajalikud kaitsevahendid. Taastuskeskuses peab olema piisav hulk esmaabivahendeid ning üldteadaolev info erakorralise meditsiinilise abi saamiseks. Ohustatud alad peavad olema vastavalt märgistatud ning tööks vajalik ja ohutusalane informatsioon alati kättesaadav. Vabatahtlikud ei tohi taastuskeskuses töötada üksinda, ilma juhendajata, kes tagab ohutusjuhendite ja protseduuride täitmise. Vabatahtlikele peab olema tagatud piisav arv puhkepause, selleks koostatakse igapäevaselt töögraafikud.

Nakkusohu korral vabatahtlike taastuskeskusesse tööle ei lubata.

Andmete dokumenteerimine

Andmete kogumine kõigi surnud ning rehabiliteeritud loomade kohta on alus, mille järgi saab hinnata naftareostuse üldist mõju loomadele ja populatsioonidele, ilma milleta võib teha mõjutatud populatsioonide suremuse kohta ebatäpseid või lausa valesid järeldusi.

Info, mida iga looma kohta vajatakse, sisaldab näiteks andmeid

- reostuse kohta (kogumise kuupäev ja koht);

- looma seisundi kohta (määrumise aste, õli tüüp, määrumise kohad);
- isendi kohta (liik, vanus, sugu, rõngastatus);
- kogutud tõendite kohta (naftase sule või karva näidis, fotod).

Lisaks loomadele tuleb dokumenteerida ka kõik tehtud kulutused, et reostuse põhjustaja selgumisel oleks võimalik temalt sisse nõuda tekitatud kahju. Dokumenteerima peab ka kogu personali kõik töötunnid, personali jaoks tuleb pidada eraldi päevaraamatut.

Lahangud ja säilitamine

Kõik taastuskeskusesse toodud ning surnud või hukatud loomad lahatakse ning teostatakse morfoloogilised mõõtmised. Lahkamise korraldab veterinaar selleks ettevalmistatud eraldi ruumis. Surnud loomad kantakse sisse selleks ettenähtud ankeeti ning kõik lahangu tulemused ning võetud analüüsid vormistatakse lahkamise protokolliga. Lahangu käigus proovide võtmine ja säilitamine sõltub eriuuringute vajadusest.

Hinnata tuleb ka üldist suremust, mitte lugeda kokku vaid leitud surnud isendid. Merel surnud isendite arvu hindamiseks peab omama informatsiooni populatsioonide, tuule ja hoovuste suuna ning tugevuse jm asjas tähtsust omavate asjaolude kohta.

Rannalt korjatud ning lahatud surnud linnud kuuluvad peale andmete fikseerimist hävitamisele ohtlike jäätmetena käsitletuina.

Imetajad

Reostuse korral on Eesti tingimustes imetajatest enam ohustatud hülged, eriti pehme karvaga hülgepojad. Samuti võib toimunud õnnetus pojad emadest lahutada ning pojad hukuvad.

Hüljeste käsitlemine nõuab erivarustust ja kaitsevahendeid. Tegemist on röövlloomadega, kes võivad hirmununa olla väga agressiivsed. Täiskasvanud hülged on väga tugevad ning nende

kinnipüüdmiseks on vaja mitut inimest ning selleks sobivat kandraami või muid abivahendeid, mille abil saab hülge ohutult selleks otstarbeks mõeldud kasti tõsta.

Hoolduspunktis on taastamistöö samasugune kui lindude puhulgi: esmase abi ja tervisliku seisundi hindamise järel pestakse hülged naftast puhtaks. Vedelikukaotuse all kannatavad ja nõrgad pojad vajavad vedelikku ja glükoosi. Veterinaar otsustab ravi- ja teiste hooldamis- ja uurimistoimingute vajaduse. Võetud vereproovides uuritakse antikehi, millest võib kasu olla näiteks Läänemere hüljestel esinenud koortekatku sarnase viirusepideemia selgitamisel.

Enne vabastamist hülged kaalutakse ja märgistatakse. Hülged vabastatakse nende leiukohas või sellele kõige lähemal oleva hülgeasurkonna läheduses kui rand on juba naftast puhastatud.

Proovide võtmine ja keskkonnakahjude käsitlemine

Reostuse tõttu abitusse olukorda sattunud selgroogsete loomade (edaspidi - loomade) suhtes rakendatakse esmalt meetmeid nende elujõulisuse taastamiseks ning alles seejärel viiakse vajadusel läbi Keskkonnaameti menetluse huvidest lähtuvad toimingud (näiteks isendi kahjustatuse või hilisema surma põhjuse fikseerimine).

Reostuse tõttu surnud loomi ei eemaldata nende asupaigast enne, kui Keskkonnaameti uurija või menetlust juhtiv inspektor (edaspidi – menetluse juht) on viinud läbi vajalikud menetlustoimingud *in situ*. Nende menetlustoimingute lõpetamisest teavitab menetluse juht kohe päästetööde juhti.

Kui surnud loomade eemaldamine nende asupaigast on tingimata vajalik päästetöö huvist lähtuvalt, teavitab päästetöö juht sellest menetluse juhti. Viimane esitab sellisel juhul päästetöö juhile ettepanekud päästetööde läbiviimiseks viisil, mis võimalikult vähe kahjustaks menetluse huve.

Surnud loomad kogutakse kokkuleppel menetluse juhiga kohtadesse, kus neid oleks võimalikult hõlbus üle vaadata – kokkukogumiskohas peab olema piisavalt ruumi loomade loendamiseks, määramiseks ja ümberpaigutamiseks edasise veo jaoks. Kokkukogumiskoht peaks olema varjuline (arvestades nii sealsete töötajate heaolu kui toimingute tulemuslikkust) ja võimalikult vähe päästetöid häiriv.

Kokkukogumisel tuleb kasutada vahendeid ja viise, mis võimaldaksid kokkukogumiskohas võimalikult hõlpsalt läbi viia vajalikke toiminguid (eelkõige - loomad ei tohi olla suletud (raskesti avatavates) anumates).

Rehabiliteerimise käigus surnud loomi ei viida jäätmekäitlusesse ilma, et oleks võimaldatud Keskkonnaametil läbi viia vajalikke menetlustoiminguid. Tegevuste suhtes lepatakse täpsemalt kokku menetluse juhiga. Surnud loomad võib kokkuleppel menetluse juhiga viia kokkukogumiskohta.

Surnud loomi ei viida kokkukogumiskohtadest ära ilma eelneva kokkuleppeta päästetöö juhi ja menetluse juhi vahel.

Kui päästetööd toimuvad pikemal rannaalal, võib selle Keskkonnaameti menetluse vajaduste seisukohast jagada sektoriteks, millel igal on oma menetlusjuht. Nende tegevust korraldab sellisel juhul Keskkonnaameti esindaja sündmuskoha juhtimisstruktuuris. Päästetööde ala jagamine sektoriteks otsustatakse sündmuskoha juhtimisstruktuuris.

Reostunud linnu hukkamine (eutanaasia)

Reostunud linnu hukkamise (eutanaasia) protseduur on välja töötatud koostöös Põllumajandus- ja Toiduametiga ja on esitatud

Lisa 2. Reostunud linu hukkamine (eutanaasia).

Jäätmekäitluse alused

Eluslooduse päästel sorteeritakse jäätmed järgmiselt:

- segaolmejäätmed;
- reostunud tööriietus ja –vahendid:
 - ühekordseks kasutamiseks või kasutuskõlbmatuks muutunud tööriided ja –vahendid;
- ohtlikud tahked jäätmed (sealhulgas naftast läbiimbunud loomsed jäätmed):
 - tahkestunud naftatükid, õlitoodetega tugevalt läbiimbunud loomad;
- ohtlikud vedelad jäätmed:
 - Vedelad ülitooted, reovesi;
- loomahaiguste uurimisel, diagnoosimisel, ravimisel või ärahoidmisel tekkinud (ohtlikud) jäätmed:
 - antibiootikumid ja muud ravimid, süstlad jm .

Jäätmete käitlemist sündmuskohal korraldab Keskkonnaamet jäätmekäitlejate abil.

Varade käsitlemine

Eluslooduse päästmiseks ning taastamiseks vajalikud Keskkonnaameti ja ELFi varad asuvad Keskkonnaameti laos. Keskkonnaameti varad väljastatakse sealt pädeva Keskkonnaameti töötaja korralduse alusel ja ELFi varad väljastatakse pädeva ELFi töötaja korralduse alusel. Varade väljastamise aeg, alates korralduse saabumisest, on 6 tundi.

Päästeamet osutab logistilist abi varade transportimisel sündmuskohale ja sündmuskohalt tagasi vastavalt Päästeameti ja Keskkonnaameti sõlmitud kokkuleppele.

Keskkonna reostuseelse seisundi taastamise juhtimine

Päästesündmuse lõppemisel võib jätkuda keskkonna reostuseelse seisundi taastamine.

Kui reostuse edasine inimeste elu või tervist ning vara ja keskkonda vahetult ohustav levik on tõkestatud, siis loeb päästeasutus hädaolukorra lahendamise lõpetatuks, teavitab sellest Sise-ministeeriumi, Keskkonnaametit ja Politsei- ja Piirivalveametit ning annab sündmuskoha üle Keskkonnaametile keskkonna reostuseelse seisundi taastamise alaste tegevuste korraldamiseks. Nimetatud tegevust ei käsitleta enam hädaolukorra lahendamisena.

Taastamistööde juhtimise võtab üle Keskkonnaameti poolt sündmuse lahendamise eest vastutav isik.

Keskkonna reostuseelse seisundi taastamine algab pärast hädaolukorra lahendamise lõpetamise otsust hädaolukorra juhi poolt või pärast päästetööde vajaduse lõppemist juhtumi puhul, mis polnud liigitunud hädaolukorraks.

Keskkonnaametil on võimalik saada Päästeametilt keskkonna reostuseelse seisundi taastamiseks logistilist abi.

Taastamistööde juhil on õigus kaasata keskkonna reostuseelse seisundi taastamisele, sealhulgas reostuse lõplikule likvideerimisele ja järelkorjele teisi asutusi ja isikuid, arvestades nende asutuste ja isikute pädevust ning volitusi.

Taastamistegevuse alustamise ja lõpetamise otsustab Keskkonnaamet lähtuvalt kujunenud olukorrast, teavitades oma otsusest Keskkonnaministeeriumi ja Päästeametit.

Terminid

- **Eluslooduse pääste**¹⁴ – reostuse tõttu kannatada saanud loomade, sealhulgas lindude reostunud piirkonnast päästmine ja rehabiliteerimine, mille eesmärk on tervenened loomade vabastamine loodusesse.
- **Eutanaasia**¹⁵ – looma hukkamine looma omaniku algatusel või kaastundest, kui ellujäämine tekitaks loomale kestvaid kannatusi või kui tema liigiomane eluviis osutub võimatuks; kasutatakse traditsiooniliselt ka metsloomade hukkamise puhul, kuigi käesoleva plaani kontekstis on õigem kasutada terminit *hukkamine*, sest metsloomal puudub omanik asjaõigusseaduse § 96 lg 4 mõistes, samuti kasutatakse mõistet *hukkamine* loomakaitseseaduse § 10 lg 4.
- **Hädaolukord**¹⁶ - sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus.
- **Hädaolukorra lahendamine**¹⁷ – hõlmab tegevusi ulatusliku mere- või rannikureostuse, maapinna, põhjavee ja pinnaveekogu ulatusliku reostuse lokaliseerimisel ja likvideerimisel ning nendega seotud küsimuste lahendamise koordineerimisel, sealhulgas eluslooduse pääste, jäätmekäitluse korraldamisel ja keskkonna reostuseelse seisundi taastamisel.
- **Hädaolukorra lahendamise plaan (HOLP)**¹⁸ – dokument, milles kirjeldatakse üleriigilisel ning vajaduse korral regionaalsel ja kohaliku omavalitsuse tasandil:
 - hädaolukorra lahendamise korraldust;
 - hädaolukorra lahendamise juhtimisstruktuuri;
 - hädaolukorra lahendamisel osalevate asutuste või isikute ülesandeid;
 - hädaolukorra lahendamisel osalevate asutuste või isikute teabevahetuse korraldust;
 - avalikkuse hädaolukorrast teavitamise korraldust;
 - rahvusvahelise koostöö korraldust hädaolukorra lahendamisel;
 - muid olulisi hädaolukorra lahendamisega seotud küsimusi.
- **Jäätmekäitlus**¹⁹ – reostuse likvideerimise käigus kogutud jäätmete sealhulgas loomsete jäätmete vedamine, taaskasutamine ja kõrvaldamine.

¹⁴ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

¹⁵ Loomakaitseseadus, § 18 lg 1.

¹⁶ Hädaolukorra seadus, § 2 lg 1.

¹⁷ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

¹⁸ Hädaolukorra seadus, § 7 lg 1.

¹⁹ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

- **Keskkonna reostuseelse seisundi taastamine²⁰** – reostuse likvideerimise järgsed esmased tegevused, millega luuakse võimalused (ekstensiivsed) elupaiga ning liikide loomulikuks (looduslikuks) taastumiseks.
- **Merereostus²¹** – nafta- või naftasaaduste reostus merel, mille tagajärjel kahjustub Läänemere merekeskkond ning majanduslikud tagajärjed on rasked ja pikaajalised.
- **Oht²²** – olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pida piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset päästesündmus.
- **Päästesündmus²³** – ootamatu olukord, mis vahetult ohustab füüsikaliste või keemiliste protsesside kaudu inimese elu, tervist, vara või keskkonda tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatuse, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral.
- **Päästetöö²⁴** – päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel maismaal ja siseveekogudel viivitamata rakendatavad, vältimatud ja edasilükkamatud tegevused. Päästetööd juhib päästetöö juht, kelleks on päästeametnik.
- **Rannikureostus²⁵** – nafta- või naftasaaduste, ohtlike või kahjulike ainete sattumine Läänemere rannikukeskkonda koguses, mis põhjustab ulatusliku reostuse ning suure keskkonnakahju või suure varalise kahju või tõsised ja ulatuslikud häired elutähtsa teenuse toimepidevuses (muuhulgas häired päästetöö toimimises).
- **Reostuse lokaliseerimine²⁶** – reostuse edasise leviku piiramine, mis enamikel juhtudel on reostuse ümbritsemine poomidega või reostuse suunamine alale, kus selle likvideerimine osutub kõige efektiivsemaks.
- **Reostuse likvideerimine ehk korje²⁷** – reostuse mehaaniline korje koos ajutise ladustamisega, mille eesmärk on taastada reostunud keskkonna reostuseelne seisund.
- **Sündmuskoht²⁸** – keelu- ja/või ohu- ja turvaalast koosnev päästetöö juhi poolt määratud ala, kus võivad viibida vaid päästetööga otseselt seotud inimesed ja tehnika, kus paiknevad kannatanud ja asitõendid ning esinevad sündmusest põhjustatud kahjustused.

²⁰ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

²¹ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

²² Päästeseadus, § 3 lg 2.

²³ Päästeseadus, § 3 lg 1.

²⁴ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

²⁵ Ulatusliku rannikureostuse hädaolukordade riskianalüüs. Keskkonnaameti peadirektori 30.07.2013.a käskkirj nr 1-4.1/13/363.

²⁶ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

²⁷ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

²⁸ Ulatuslikust mere- või rannikureostusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan. Vabariigi Valitsuse 04.08.2011.a korraldus nr 340.

Kontaktid

Hädaabitelefon 112

Häirekeskuse riigiinfo 1247

Kokkuvõte

Eluslooduse päästeplaan on valminud Keskkonnaameti juhtimisel koostöös Eestimaa Looduse Fondi (ELF) ja Keskkonnaministeeriumiga ning kooskõlastatud Päästeametiga, ja kirjeldab tegevusi, mida tehakse eluslooduse päästmisel hädaolukorra lahendamise käigus ning keskkonna eelneva seisundi taastamisel. Päästeplaani koostamise töörühm töötas aastatel 2012-2013. Käesolev versioon on ajakohastatud aastal 2021.

2013. aastal valmis Keskkonnaameti juhtimisel ulatusliku rannikureostuse hädaolukordade riskianalüüs ning Politsei- ja Piirivalveameti ulatusliku merereostuse hädaolukordade riskianalüüs. Riskianalüüsides kajastatud analüüse ning statistilisi andmeid pole käesolevas päästeplaanis üle korratud.

Päästeplaan vaadatakse üle järjepidevalt ning ajakohastatakse vastavalt kehtiva õiguse ja riigikorralduse muutustele.

Lisad

Lisa 1. Reostuse esialgne visuaalne hindamise leht sündmuspaigal

Hindaja nimi:

Hindaja ametikoht:

Linnuliik	I, II, III kaitsekategooria liik	Heas seisukorras (hulk)	Keskmiselt või väga määrdu nud (hulk)	Surnud (hulk)	Meres / rannal	Asukoha kirjeldus

Taimeliik	I, II, III kaitsekategooria liik	Mittekahjustatud	Kahjustatud	Asukoht

Märkusi ja tähelepanekuid:

Linnuliikide seisundite seletus:

Heas seisukorras (pole kinnipüütav): isend pole määrdunud.

Keskmiselt ja väga määrdunud (kinnipüütav): isendi sulestik on väga määrdunud, isendi käitumises on märgata muutusi (apaatsus jms)

Taimeliike hinnatakse kasvukohtadena (kogumitena).

Isendi seisund märgitakse vastavasse ruutu püstkriipsuga või hinnangulise suurusjärguna (nt sa 10 vms). Püstkriipsude koguhulk ruudus võrdub vastava liigi antud seisundis isendite hinnangulise koguhulgaga.

Lisa 2. Reostunud linnu hukkamine (eutanaasia)

Hukkamist teostava isiku pädevus

hukkamist teostav isik peab omama oskusi lindude hukkamise protseduuri läbiviimiseks. Peavad olema vajalikud teadmised loomade anatoomiast, füsioloogiast ning loomaliigile omastest käitumisharjumustest ja loomakaitsenõuetest ning lisaks praktilised oskused hukkamise läbiviimiseks.

Hukkamisviisid ja -vahendid

Looma lubatud hukkamise puhul tuleb valida hukkamisviis, mis põhjustab loomale võimalikult vähe füüsilisi ja vaimseid kannatusi.

Hukkamisviisid võivad olla mehhaanilised, keemilised või elektrilised. Mehhaanilised meetodid on kaela dislokatsioon (nihestus), dekapitatsioon (pea eraldamine kehast), uimastamine ja veretustamine (vere väljalaskmine) ja laskmine tulirelvast. Keemiline meetod kujutab endast mürgise aine organismi viimist süstimise või sissehingamise teel. Elektriline meetod on looma hukkamine elektrivoolu abil.

Hukkamisviisi valik

Hukkamisviisi valikul tuleb arvestada vähemalt järgmisi aspekte:

Loomade heaolu: valitud meetod peab antud olukorras olema selline, mis põhjustaks hukata-vale linnule võimalikult vähe valu ja kannatusi. Teatud ekstreemtingimustes võivad valikud olla suhteliselt limiteeritud. Igal juhul aitab korralik uimastamine enne tapmist vähendada linnu piinu. Kui uimastamine ei ole võimalik või põhjendatud muudel põhjustel, aitab lindu rahustada tema silmade katmine kas käe või muu sobiva vahendiga. Vajalik on ka linnu kindel hoidmine kontaktis hoidja kehaga.

Risk inimese tervisele: valiku tegemisel tuleb minimiseerida võimalik oht protseduuri läbiviija tervisele. Mõned meetodid on ohtlikumad kui teised ning nende teostamisel tuleb erilist tähelepanu pöörata kõikidele ohutusmeetmetele.

Protseduuri läbiviija oskused: Lindude hukkamist võib läbi viia isik, kellel on vastavad oskused ja kogemused. Ravimite doseerimist ja manustamist võib läbi viia üksnes tegevusloaga veterinaararst.

Visuaalselt häirida võivad kõrvalnähud: Mõnede meetodite puhul tuleb silmas pidada, et protseduuri teostamise ajal võivad lindudel tekkida tõmbused või verejooks, mis võib häirida lindude füsioloogiaga mitte kursis olevaid inimesi, kes protseduuri teostavad või teostamist

pealt näevad. Personali, kes on seotud lindude hukkamisega tuleb informeerida ilmnedavatest kõrvalnähtudest eri meetodite puhul.

Maksumus: Mõned meetodid on kallimad kui teised. Osade meetodite puhul on arvestatav ühekordne väljaminek, kuid edaspidi on menetluse maksumus väike.

Piirangud: Mõned meetodid võivad sobida ainult teatud vanuses või liiki lindudele. Mõne toimingu tarvis on vajalik veterinaararsti juuresolek.

Tabel 1 Lindude hukkamisviisid

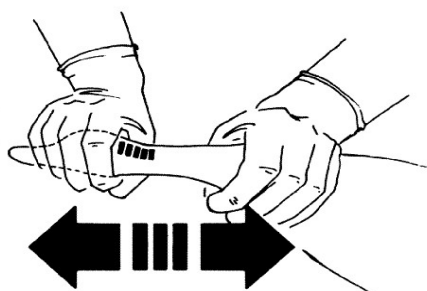
Hukkamismeetod	Loomade heaolu	Risk inimese tervisele	Protse-duuri läbi-viija oskused	Visuaalselt häirida või-vad kõrval-nähud	Maksumus	Piirangud,
Kaela dislokatsioon	Aktsepteeritav	Madal	Hukkamist teostava isiku pädevuste alapeatükis kirjeldatud	Tiibadega pekslemine mõne sekundi kuni minuti vältel	Madal	Aktsepteeritav meetod noorte või väikeste lindude hukkamisel. Füüsiliselt raske läbi viia suurte lindude puhul või kui on vajadus hukata suur hulk linde.
Dekapitatsioon	Aktsepteeritav	Mõõdukas nakkusohu tõttu verega kokkupuutel	Hukkamist teostava isiku pädevuste alapeatükis kirjeldatud	Tiibadega pekslemine mõne sekundi kuni minuti vältel, väga verine protseduur.	Madal	Võimalusel eelistada kaela dislokatsiooni kui veretut meetodit
Uimastamine ja veretustamine	Heaolu seisukohalt sobivaim hukkamisviis	Mõõdukas nakkusohu tõttu verega kokkupuutel	Hukkamist teostava isiku pädevuste alapeatükis kirjeldatud	Väga verine protseduur	Mõõdukas kuni kõrge (uimastamisvahendid)	Puuduvad

Hukkamis-meetod	Loomade heaolu	Risk inimese tervisele	Protse-duuri läbi-viija osku-sed	Visuaalselt häirida või-vad kõrval-nähud	Maksu-mus	Piirangud,
Laskmine tulirelvast	Aktsep-teeritav kui lask on suuna-tud pähe	Mõõdukas kuni kõrge	Tulirelva kasuta-mise luba, hukkamist teostava isiku pä-devuste alapeatü-kis kirjel-datud	Tiibadega pekslemine mõne se-kundi kuni minuti väl-tel, verine.	Mõõdu-kas (tuli-relva ja kuulide maksu-mus; ohutus-barjää-rid)	Kasutada erijuhtu-del suurte lindude hukkami-seks.
CO ₂ kasu-tamine	Võib olla aktsep-teeritav sõltuvalt linnuliigist ja vanu-sest	Madal kui kasutatakse suletud kon-teinerit ja sundventi-latsiooni	Hukkamist teostava isiku pä-devuste alapeatü-kis kirjel-datud	Võimalikud lühiajalised tõmblused, hingelda-mine, kõrgel kontsentrat-sioonil ärri-tab hinga-misteid	Mõõdu-kas kuni kõrge (Hukka-mis-kamber, CO ₂ alli-kas)	Ei sobi veelin-dude huk-kamiseks
CO kasuta-mine	Võib olla aktsep-teeritav sõltuvalt linnuliigist ja vanu-sest	Kõrge	Hukkamist teostava isiku pä-devuste alapeatü-kis kirjel-datud	Võimalikud lühiajalised tõmblused, hingelda-mine	Mõõdu-kas kuni kõrge (Hukka-mis-kamber, CO alli-kas)	Ei sobi veelin-dude huk-kamiseks
Sisse-hin-gatavad muud kee-milised ai-ned või süstitavad eutanaa-sia-vahen-did	Sobiva lin-nuliigi ja prepa-raadi pu-hul väga hea.	Madal	Protse-duuri võib läbi viia üksnes ve-terinaar-arst või üksnes ve-teri-naararsti juhenda-misel	Puuduvad	Kõrge	Teatud preparaadid ei sobi veelin-dude huk-kamiseks

Mehhaanilised meetodid

Kaela dislokatsioon

Kaela dislokatsioon on tõhus, kiire ja odav meetod veelindude eutanaasiaks, mis ei nõua üldiselt spetsiaalset varustust. Kasutatakse peamiselt väikeste lindude ja partide hukkamiseks. Dislokatsioon peab toimuma aju baasilt või kaela ülemises kolmandikus. Haarata ühe käega linnu peast ja teise käega kaela ülemisest kolmandikust. Tõmmates kiirelt ja tugevalt vastupidistes suundades, eraldatakse peaaju seljaajust (Joonis 2). Suurema efektiivsuse saavutamiseks on soovitatav koos tõmbamisega vertikaalsuunas samaaegselt linnu pead ka keerata. Suuremate lindudel kaela dislokatsiooni puhul, on tarvis kasutada abivahendina spetsiaalset instrumenti (emaskulatoomi) (Joonis 3).

Joonis 2 Kaela dislokatsiooni läbiviimine

Joonis 3 Emaskulatoom

Kaela dislokatsiooni protseduur võib häirida juhuslikku vaatlejat, kuna mõned sekundid kuni minut pärast protseduuri võib lind pekselda tiibadega. Selline reaktsioon on loomulik ja tingitud seljaaju refleksidest. Loomad sel ajal valu ei tunne.

Dekapitatsioon

Pea eraldamine kaelast on efektiivne eutanaasiameetod suurte veelindude puhul, kuid sobib kasutamiseks kõigi lindude korral. Dekapitatsiooniks kasutatakse nuga, matšheetet, kirvest või suuremaid lõiketange. Tuleb veenduda, et ühendus pea- ja seljaaju vahel on katkenud. Järgneb analoogne tiibadega pekslemine, nagu kaela dislokatsiooni puhul. Protseduur on tulemuselt sarnane kaela dislokatsiooniga, kuid tähelepanu peab pöörama ohutustehnikale teravate eutanaasiariistade kasutamisel, aga ka veres leiduda võivate haigustekitajate või toksiinide vältimisele.

Uimastamine ja veretustamine

See meetod nõuab tugevat lööki koljupõhimikule, mis muudab linnu teadvusetuks, millele järgneb suuremate veresoonte läbilõikamine, mille tagajärjel lind jookseb verest tühjaks. Tehnikat ei tohi kasutada juhul, kui on vajalik aju diagnostiline uuring.

Laskmine tulirelvast

Laskmiseks kasutatakse püstolit või väikesekaliibrilist vintpüssi. Lask peab olema suunatud pähe või kui aju on tarvis diagnostiliseks uuringuks, kaela ülemisse kolmandikku kuklapoolele. Laskja peab olema kindlasti läbinud vastava koolituse, et kindlustada linnu piinadeta eutanaasia ja inimeste ohutus. Võimalik kasutada suuremate lindude puhul.

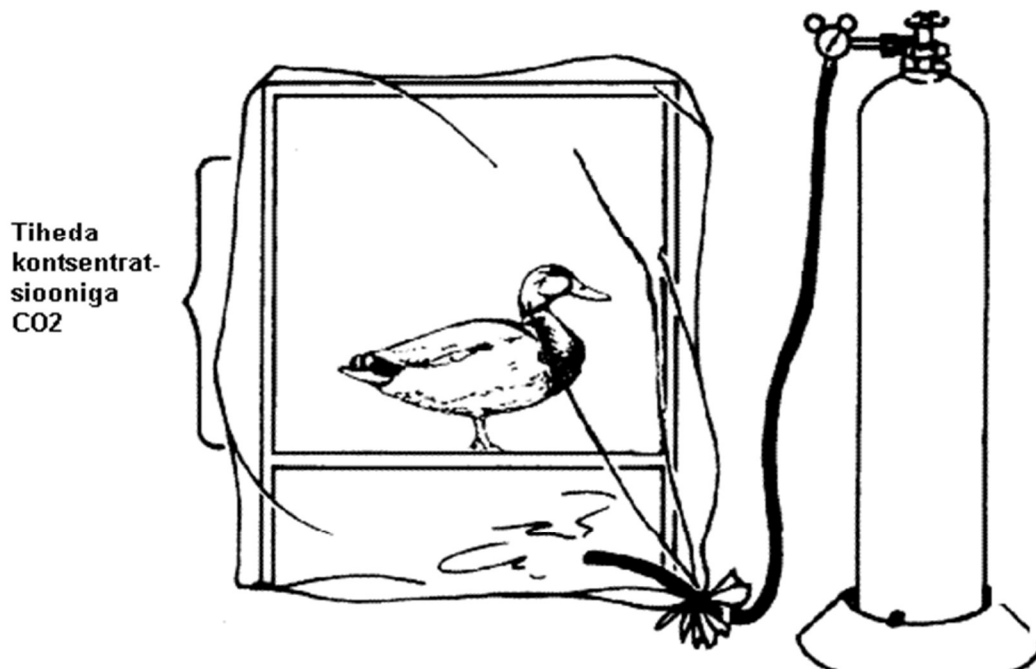
Keemilised meetodid

Kõnealuste meetodite kasutamisel tuleb võimalike ohtude tõttu inimesele järgida rangeid ohutuseeskirju. Keemilistest meetoditest on enamlevinud süsinikdioksiidi (CO₂) või süsinikmonooksiidi (CO) inhalatsioon või surmamine süstitava eutanaasiavahendiga või muude sissehingatavate kemikaalide abil. Kuna mitmed keemilised meetodid ei ole sobivad veelindude hukkamiseks, peab meetodi sobivuse üle otsustama veterinaararst. Protseduuri võib läbi viia ainult vastava väljaõppe saanud isik, kes on nõuetekohaselt volitatud kasutama asjakohaseid kemikaale.

Süsinikdioksiidi (CO₂)kasutamine

CO₂ kasutamine on näidustatud juhul kui tuleb eutaneerida suurel hulgal linde. Töötamisel CO₂-ga tuleb silmas pidada, et nimetatud gaas kujutab endast tõsist ohtu nii loomade kui inimeste tervisele, kuna tema olemasolu ruumis on väga raske organoleptiliselt (meeltajutavalt)

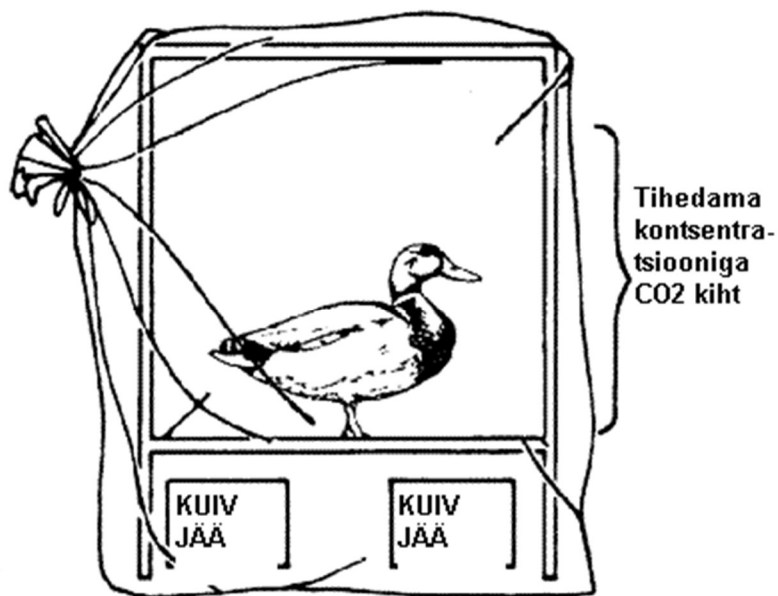
tuvastada. CO₂ manustamiseks kasutatakse kilega kaetud puure või plastkonteinereid. CO₂ saadakse kokkusurutult spetsiaalsetest balloonidest.

Joonis 4 Hukkamine süsinikdioksiidi abil

Kuna CO₂ on õhust raskem, peab tihedama kontsentratsiooniga gaasikiht ulatuma üle linu pea. Kamber ei tohi olla hermeetiline, kuna gaasi kogunemine võib olla plahvatusohtlik. Avad peavad asuma kambri ülaosas (Joonis 4).

CO₂ allikana võib kasutada ka tahket CO₂ ehk kuiva jääd (Joonis 5).

Joonis 5 Hukkamine süsinikdioksiidi abil

Lind jäetakse gaasi keskkonda kuni ollakse veendunud tema surmas. Üldjuhul ei sobi sukelduvate veelindude hukkamiseks.

Süsinikmonooksiidi (CO) kasutamine

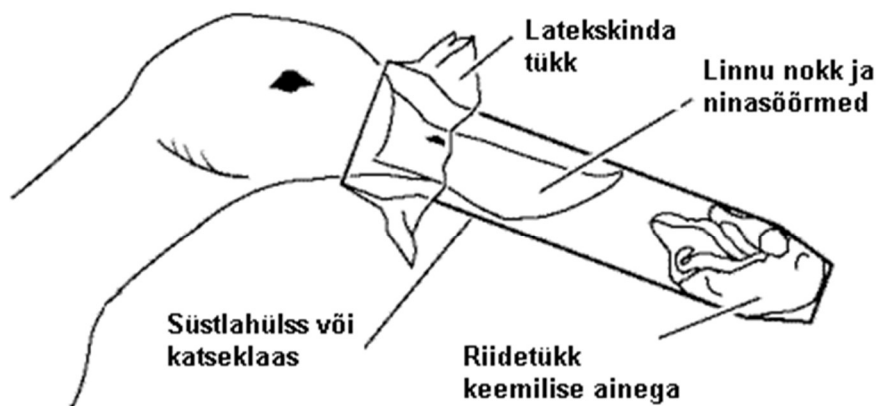
CO ehk vingugaas on suhteliselt kiire ja tõhus meetod lindude eutanaasiaks. CO seotakse vere punalibledes hapniku asemel hemoglobiiniga, mis põhjustab hüpoksia (hapnikuvaeguse). Kasutada tohib ainult puhas tööstuslikult kokkusurutud süsinikmonooksiidi. Mootorsõiduki heitgaaside kasutamine ei ole aktsepteeritav, kuna need on tulised ja sisaldavad mitmeid liisaaineid, mis muudavad CO mõju ettearvamatuks. Kõrge kontsentratsiooniga CO on surmav inimesele ja pikem kokkupuude isegi madala kontsentratsiooniga CO-ga võib rasedatel põhjustada sünnidefekte. Gaasiga töötamisel tuleb järgida ohutuseeskirju. CO tuleb tarnida tihedalt suletud mahutites, mida pidevalt kontrollitakse võimaliku lekke suhtes. Võimalusel kasutada gaasi õues või sisetingimustes korraliku ventilatsioonisüsteemi olemasolul

Üldjuhul ei sobi sukelduvate veelindude hukkamiseks, sest sukelduvad veelinnud suudavad pikalt hinge kinni pidada.

Lindude hukkamine sissehingatavate muude keemiliste ainete või süstitavate eutanaasiavahendite abil

Antud meetodi puhul võib protseduuri läbi viia üksnes veterinaararst.

Keemilise ühendi inhalatsiooni saab läbi viia kasutades sobiva suurusega tühja süstlahülssi või katseklaasi. Latekskindast lõigatud tükk tõmmatakse üle süstlahülssi lahtise otsa ning lõigatakse sisse pilu nii, et linnu nokk ja ninasõõrmed jääksid hülsi sisse. Keemilise ainega immutatud riide või vatitükk pannakse hülsi põhja (Joonis 6).

Joonis 6 Keemilise ühendi inhalatsioon

Elektrivooluga hukkamine

Elektrivooluga hukkamine on kiire ja vastuvõetav meetod eutanaasiaks. Koosneb kahest etapist. Esimeses etapis suunatakse elektrivool läbi aju teadvuse kaotamiseks ning pärast seda suunatakse elektrivool läbi rindkere südame seiskamiseks. Vajalikud on eriseadmed, et tagada hukkamise humaansus ja inimeste julgeolek.

Eutanaasia läbiviija töökoha varustus.

Vajalik on eraldi köetava (talvetingimustes) telgi olemasolu koos elektrivarustuse, töölaua, tooli ja elementaarse kätepesemise võimalusega.

Loe hukkamisest (eutanaasia) lisaks: The Welfare of Poultry at Slaughter or Killing:

<http://www.agrowebcee.net/fileadmin/content/faw/doc/poultrywelfare.pdf>

Lisa 3. Reostunud eluslooduse pääste käsiraamat (eraldi failina)

https://issuu.com/elfond/docs/ensaco_est